

Česká kinematografie 60. let

Bibliografie:

- Michal Bregant, Česká nová vlna ve slepém zrcadle. *Illuminace* 8, 1996, č. 1, 133-137.
- Jarmila Cysařová, Fites a moc. První léta Svazu československých filmových a televizních umělců. USD, 1997.
- *Česká nová vlna a co z ní zbylo*, Cinerpur 11, 2002, č. 22.
- Peter Hames, *The Czechoslovak New Wave*, University of California Press, Berkley, Los Angeles, London 1985.
- Antonín J. Liehm, *Ostře sledované filmy. Československá zkušenost*, Národní filmový archiv, Praha 2001.
- Jan Lukeš, *Jak nastupovala v českém filmu normalizace*, *Illuminace* 9, 1997, č. 1, s. 154.
- Jan Lukeš, *Orgie střídmosti aneb Konec československé státní kinematografie*, Národní filmový archiv, Praha 1993.
- Jan Lukeš, *Slovo nevezmu zpět. Nerealizované scénáře šedesátých let*, *Illuminace* 8, 1996, č. 1, s. 9 – 44.
- Václav Macek, Jelena Paštéková, *Dejiny slovenskej kinematografie*, Osveta, Martin 1997.
- *Nová nová vlna? Rozprava o české a francouzské kinematografii / Nouvelle Nouvelle vague? Débats sur le cinéma tch que et fran#ais*, Národní filmový archiv, Praha 2002.
- *Sovětský dokument o nové vlně*, *Illuminace* 13, 2001, č. 1, s. 122 - 139. K tomu viz též Jiří Hoppe, *Sovětský pohled na československou novou vlnu (Úvod k edici)*, tamtéž, s. 117 - 121.
- Stanislava Přádná, Zdena Škapová, Jiří Cieslar, *Démanty všednosti. Český a slovenský film 60. let. Kapitoly o nové vlně*, Pražská scéna, Praha 2002.
- Jan Žalman, *Umlčený film. Kapitoly z bojů o lidskou tvář československého filmu*, Národní filmový archiv, Praha 1993.

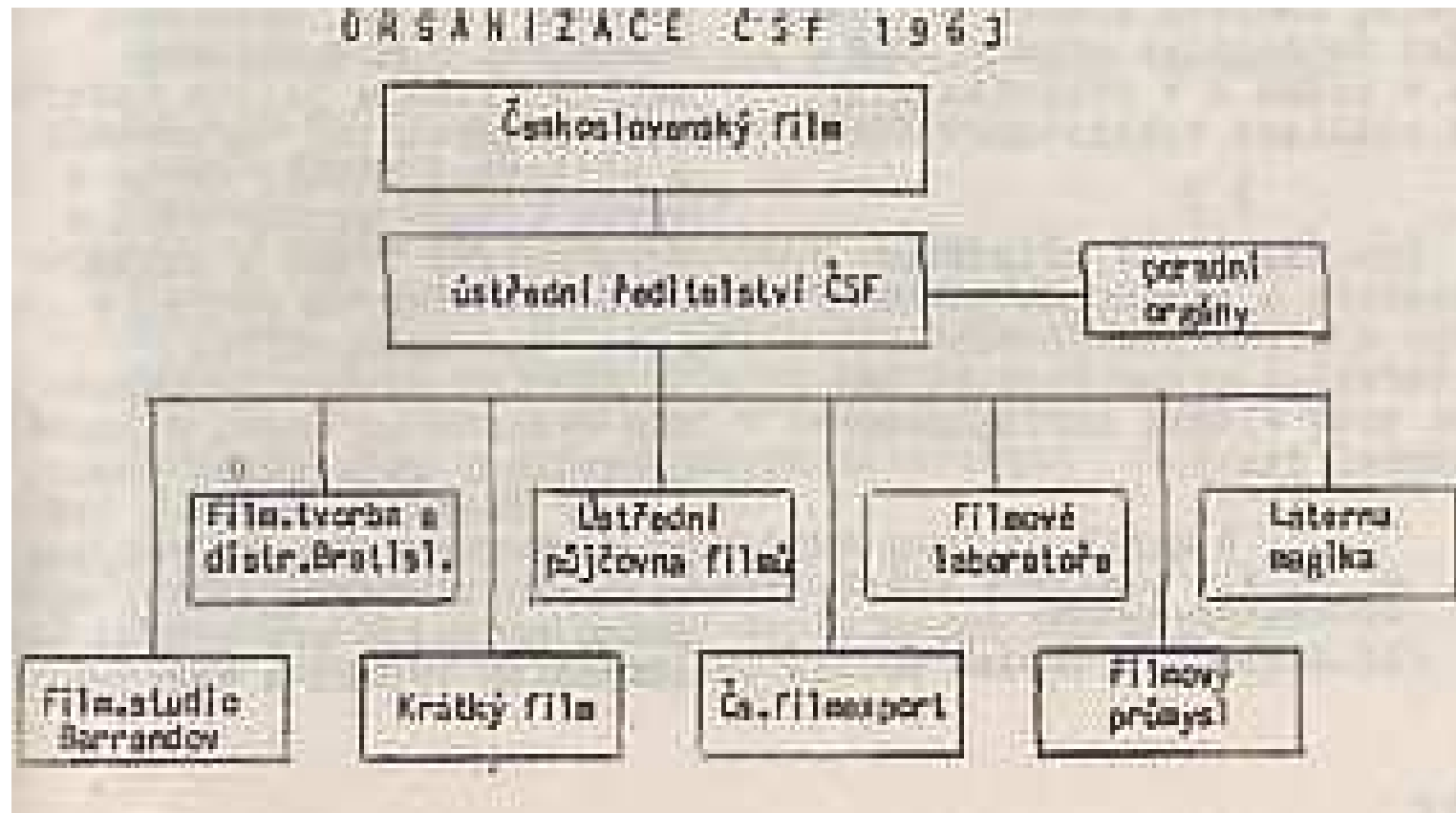
Prameny:

- *Návrh opatření k některým československým filmům*, předložený Pavlem Auerspergem 21. 5. 1965 sekretariátu ÚV KSČ, faksimile in: Jarmila Cysařová, *FITES a moc*, Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 1997, s. 69.
- *Hodnocení čs. filmové dlouhometrážní produkce za r. 1965*, předložené Pavlem Auerspergem 27. 4. 1966 sekretariátu ÚV KSČ, faksimile in: tamtéž, s. 179.
- Text interpelace podané jménem jedenadvaceti poslanců vyšel pod titulkem *Velký den poslance Pružince* ve *Scéně* 15, 28. 3. 1990, č. 6, s. 5.
- *IV. sjezd Svazu československých spisovatelů (protokol)*. Praha 27. - 29. června 1967, Československý spisovatel, Praha 1968, s. 22.

Organizační a personální změny na poč. 60. let

- Cenzura spravována **Hlavní zprávou tiskového dohledu** (HSTD).
- Ideologický a ekonomický nátlak, hrozby kriminalizací a zákazy činnosti, zostření dozoru nad vznikem díla ve všech jeho fázích, a to jak v rámci Čs. filmu a Filmového studia Barrandov (FSB) prostřednictvím nově ustavené **Ideově umělecké rady** (důsledek konference v Banské Bystrici v r. 1959).
- Po kritice druhého programu *Laterny magiky*, která od ledna 1960 přešla do sféry Čs. filmu, byl z ní v témže roce propuštěn její hlavní tvůrce Alfréd Radok a původní tvůrčí kolektiv postupně rozpuštěn.
- Režiséři Ján Kadár a Elmar Klos měli **po Banské Bystrici** dvouletý distanc, ukončený filmem *Smrt si říká Engelchen* (1963)
- Václav Krška se po kritice filmu *Zde jsou lvi* (1958) už nikdy nevrátil k podobně neiluzivnímu realismu.
- Ladislava Helge postihly výhrady ke *Škole otců* (1957) a vynucený optimistický závěr *Velké samoty* (1959). Na tento film navázal až *Studem* (1967).
- pokračování výměn na vedoucích místech státní kinematografie: po **Aloisu Poledňákovi** jako novém řediteli ústřední správy Čs. filmu přichází do čela FSB **Josef Veselý** (jako výrobní ředitel) a nově jmenovaný ústřední dramaturg **František Břetislav Kunc**. (Funkční pravomoc ředitele rozdělena na posty výrobního ředitele a ústředního dramaturga)
- Paradoxem je, že až bude Veselý od ledna 1964 vystřídán **Vlastimilem Harnachem**, stanou se právě tito původní strážci "ideové čistoty" spolutvůrci jejího dalšího vzestupu a posléze i obětmi jejího pádu.

Organizační schéma ČSF 1963



Filmová tvorba poč. 60. let před nástupem ČNV

- v letech 1960 – 1962 byla česká kinematografie ve znamení banskobystrické direktivy: umělecká tvorba pojímána **jako plánovitá výroba s propagandistickým zaměřením**
 - **Produkce v duchu budovatelského elánu** (*Rychlík do Ostravy*, 1960, r. Jaroslav Mach; *Sedmý kontinent*, 1960, r. Václav Gajer; *Černá dynastie*, 1962, r. Štěpán Skalský)
 - **Ilustrace komunistického výkladu dějin** (*Kohout plaší smrt*, 1961, r. Vladimír Čech– viz.obr.; *Reportáž psaná na oprátce*, 1961, r. Jaroslav Balík; *Horoucí srdce*, 1962, r. Otakar Vávra)
- Filmy přestupující politicky angažovanou tvorbu poč. 60.let:
- samostatný debut Františka Vláčila *Holubice* (1960), po níž režisér pokračoval realistickou historickou metaforou *Ďáblova past* (1961).
 - *Přežil jsem svou smrt* (Vojtěch Jasný, 1960), *Vyšší princip* (Jiří Krejčík, 1960) a *Transport z ráje* (Zbyněk Brynych, 1962)
 - psychologické filmy tvůrčího tandemu režiséra Karla Kachyni a scenáristy Jana Procházky o dětství a dospívání *Trápení* (1961) a *Závrať* (1962)

Okolnosti nástupu české Nové vlny

estetické vlivy:

- francouzská nová vlna a cinéma vérité, italský neorealismus, "černé" filmy polské a maďarské kinematografie, anglické hnutí free cinema, americký underground

politické okolnosti:

- Oficiální direktiva současně plánovala zvýšení filmové produkce, z čehož vyplynul i větší počet debutů nastupujících filmařské generace
- **Zrušení** dohlížetelské **Ideově umělecké rady ve FSB** a její nahrazení autonomními radami u jednotlivých tvůrčích skupin v roce 1962. V pravomoci jednotlivých tvůrčích skupin FSB bylo samostatné hospodaření, a právě na levných filmech nové vlny se zpočátku šetřilo na ty náročnější. Např. film *Kdyby tisíc klarinetů* stál 6,05 milionu Kčs, *Lásky jedné plavovlásky* 1,86 milionu Kčs./
- V r. 1963 tajné stranické přehodnocení restrikcí z roku 1959.
- Zhroucení pětiletky a zahájení diskuzí o ekonomické reformě, revize některých politických rozsudků.
- Založení samostatného **Svazu československých filmových a televizních umělců (FITES) v roce 1965**, který se pak stal jedním z nejvýznamnějších nástrojů dialogu umělců a rodící se občanské společnosti s mocí.

Okolnosti nástupu české Nové vlny

kulturně společenské okolnosti:

- **Rozvoj** divadel malých i velkých scén, literatury, výtvarného umění, hudby, publicistiky.
- **FAMU** na konci padesátých let a v letech šedesátých představovala prostředí spíše ojedinělé svou relativní svobodomyslností, možností kontaktu se světovou kinematografií i širší rozhledu: pedagogové jako František Daniel, Milan Kundera nebo Otakar Vávra.
- **Otakar Vávra** - selfmademan a pragmatik českého filmu - byl tvůrcem učebních osnov školy a pod jeho přímým působením se na filmařskou dráhu vydali režiséři jako Evald Schorm, Věra Chytilová, Jiří Menzel či Jan Schmidt. (Vávra ve zpětném vlivu: *Zlatá reneta* (1965) a *Romance pro křídlovku* (1966)).
- Vstřícné působení starších kolegů: např. básníka Ladislava Fikara, vedoucího jedné ze skupin FSB, přímého inspirátora *Perliček na dně*, spisovatele a scenáristy Jana Procházky, vedoucího další skupiny FSB a zároveň osobního přítele Antonína Novotného a vysokého stranického funkcionáře, či režiséra Vojtěcha Jasného.

Nástup české Nové vlny

Hnutí...?

- ČNV nevyhlašovala nějaký umělecký ani politický program (Jireš, Juráček a Máša byli členy KSČ).
- Nešlo o společenství skupinové, ani generační. Někteří jako Herz či Vachek si od něj od počátku udržovali odstup, někteří debutovali opožděně (Drahomíra Vihanová), někteří studovali v Čechách, ale natáčeli na Slovensku: Štefan Uher, Juraj Jakubisko, Dušan Hanák, Eliáš Havetta.
- ČNV - nezatížená historickými a ideologickými traumaty starších kolegů, obrátila se k individuálnímu vědomí. Dominovala současná témata, vyhýbající se explicitně oficiálnímu společensko politickému dění. Zájem o elementární projevy lidské existence; deheroizace filmového hrdiny.
- současníci ještě nevnímali novou vlnu jako cosi přece jen ohraničeného personálně, zkušenostně i výrazově, takže při prvním pokusu o její popsání se do tohoto pojmu vešlo hned čtyřicet tvůrců, počínaje Jaroslavem Balíkem a konče Milanem Vošmikem.

Nástup české Nové vlny

„Vstupní“ díla ČNV:

- jedním z diskutovaných autorů stal **Bohumil Hrabal**, jeho pěti jeho povídkami zmíněných *Perliček na dně* (r. Jiří Menzel, Jan Němec, Evald Schorm, Věra Chytilová, Jaromil Jireš), jejichž součástí mělo být původně i Passerovo *Fádní odpoledne* (1965) a k nimž se volně váží i *Sběrné surovosti* (1965) Juraje Herze, se **završila etapa nástupu nové vlny** a zároveň se manifestovala její různorodost a autorská diferencovanost.
- Formanův *Konkurs* (1963), Černý *Petr* (1963)
- Jirešův *Křik* (1963)
- Juráčkova a Schmidtova *Postava k podpírání* (1963)
- Chytilové „gender“ esej *O něčem jiném* (1963)
- Vachkova *Moravské Hellas* (1963)

ČNV – charakteristika tvorby

- **Individuální pojetí a vidění světa, osobitá filmová řeč a poetika, poezie, humor nejrůznějších odstínů, stylizovaná provokace.** (Tento trend zesílil právě ve druhé půlce desetiletí, v souvislosti s prohlubováním svéprávného občanského a politického života a emancipací umění od něj.)... **autorská tvorba; žánrová diverzita**
- **Humor:** Menzelovy *Ostře sledované vlaky* (1966) nebo *Rozmarné léto*, 1967, *Pension pro svobodné pány*, 1967, *Svatba jako řemen*, 1967, r. Jiří Krejčík, *Soukromá vichřice*, 1967, r. Hynek Bočan, *Nejkrásnější věk*, 1968, r. Jaroslav Papoušek), Formanova a Passerova tvorba, atd.
- v letech 1966 - 1968 vznikají díla, která si za svůj hlavní princip zvolila **hru**: *O slavnosti a hostech*, *Sedmikrásky*, *Hotel pro cizince*, *Mučedníci lásky*, ad.
- **Verismus a sílcí psychologismus:** ...*a pátý jezdec je Strach* (1964, r. Zbyněk Brynych), demytizační poloha Kachyňových a Procházkových filmů *Ať žije republika* (1965) a *Kočár do Vídně* (1966) a Kadárova a Klosova *Obchodu na korze* (1966).

Film. produkce 60. let mimo okruh ČNV

- **Česká kinematografie těch let tvořila duchem kompaktní a přitom rozmanitý a vnitřně diferencovaný celek, v němž i okrajovější produkce vstřebávala nové impulsy.**
- dětské filmy Josefa Pinkavy, Jiřího Hanibala a Milana Vošmika, často podle scénářů Oty Hofmana
- parodie jako *Fantom Morrisvillu* (1966, r. Bořivoj Zeman) nebo *Kdo chce zabít Jessii?* (1966, r. Václav Vorlíček)
- Sci-fi vize světa po třetí světové válce *Konec srpna v hotelu Ozón* (1966, r. Jan Schmidt).
- Na EXPO '67 v Montrealu byl prezentován interaktivní projekt *Kinoautomat* s programem nazvaným *Člověk a jeho dům* (r. Ján Roháč, Radúz Činčera, Vladimír Svitáček), při práci na nejrůznějších autorských multimediálních projektech především v cizině se uplatnili Emil Radok, Radúz Činčera, později Pavel Hobl.
- **Solitéři** jako byl Karel Zeman (*Baron Prášil*, 1961; *Bláznova kronika*, 1964; *Ukradená vzducholod'*, 1966)
- **Dokumentaristé:** Kurt Goldberger, Rudolf Krejčík, Jiří Papoušek, Václav Táborský, Věra Chytilová, Evald Schorm, Jaromil Jireš, Radúz Činčera, Jan Špáta, Vít Olmer
- Martin Frič (*Král Králů*, 1963; *Hvězda zvaná Pelyněk*, 1964; *Lidé z maringotek*, 1966)
- dětské filmy Milana Vošmika (*Táto, sežeň štěně!*, 1965) či Pavla Hobla (*Máte doma lva?*, 1963)
- Divácky úspěšné komedie *Limonádový Joe* (1964, r. Lubomír Lipský) a *Bílá paní* (1965, r. Zdeněk Podskalský) či hudební filmy *Kdyby tisíc klarinetů* (1964, r. Ján Roháč a Vladimír Svitáček), *Starci na chmelu* (1964, r. Ladislav Rychman) a *Dáma na kolejích* (1966. r. Ladislav Rychman).

Proměny kriminálního žánru

- výraznou proměnu česká kinematografie v emancipaci od ideologických zadání dokazuje i žánr **kriminálního filmu** (který byl v 50. letech transponován ve špionážní drama) ve *Znamení Raka* a zejména ve vnitřní proměně volné kriminální trilogie Petra Schulhoffa, spojené v hlavní roli Rudolfem Hrušínským jako majorem Kalašem. Zatímco *Strach* (1963) má v pozadí ještě nezbytné diverzantské spiknutí, snímky *Vrah skrývá tvář* (1966) a *Po stopách krve* (1969) motivují své případy sexuálních deviantů už výhradně psychologicky, zároveň však vykreslují i jejich sociální souvislosti



Psychologické drama

- filmová dramata *Návrat ztraceného syna* (1966) či *Pět holek na krku* (1967), v nichž se Evald Schorm pokusil zobrazit bez sebemenšího odlehčení míru odcizení a patologie mezilidských vztahů.
- Moralistní vážnost má obdobu v Helgově *Studu*, v *Ohlédnutí* (1968) Antonína Máši, vzápětí však ji Schorm ještě umocňuje v posrpnové apokalyptické vizi *Den sedmý, osmá noc* (1969, uveden 1990).



Historický film

- Během 60. let vzniklo 12 snímků s historickým zaměřením
- padesátá léta vedle filmu *Všichni dobří rodáci* tematizuje také *Noc nevěsty* (1967, r. Karel Kachyňa)
- tematizace holocaustu v existenciální rovině: *Démanty noci* Jana Němce z roku 1964, *Transport z ráje, a ...s pátý jezdec je Strach* Zbyňka Brynycha, ad.
- uměleckou rehabilitací druhého odboje představují *Nebeští jezdci* (1868, r. Jindřich Polák)
- František Vlášil natáčí vedle *Markety Lazarové Údolí včel* (1967) jako středověkou paralelu o střetu dogmatu se svobodným myšlením
- příběh z konce třicetileté války *Čest a sláva* (1968, r. Hynek Bočan); Oldřich Daněk vytvořil v témže roce autorský film *Královský omyl*, Otakar Vávra o roku později *Kladivo na čarodějnice*
- Historickému žánru se v druhé pol. 60. let věnují také Karel Steklý, Jiří Sequens nebo Milan Vošmik (první dva z jmenovaných se následně podílejí na normalizační tvorbě)

Filmová distribuce a návštěvnost

- **Pokles divácké návštěvnosti** vlivem masového rozšíření televize (v polovině 60. let televizi vlastnila minimálně každá druhá rodina).
- K poklesu úbytku film. diváků došlo v druhé polovině 60. let mj. **změnou dramaturgické sklady programové nabídky**: snižoval se počet uváděných sovětských titulů ve prospěch ostatních zahraničních kinematografií (vrchol tohoto trendu nastal v roce 1968 a 69 v objemu 2,9% sovětské produkce vůči celkové programové nabídce). Ve prospěch filmů kapitalistických produkcí se měnila jak sama nabídka, tak návštěvnost (v roce 1969 je jejich zastoupení nadpoloviční – 54,7%).
- Úbytek 16mm a 35mm kin, budování širokoúhlých kin - v roce 1970 tvořila více než čtvrtinu celkového počtu, výstavba letních kin a kin na 70mm film
- Největší přízeň diváků a až několikamilionovou návštěvnost zaznamenaly především filmy hudební a zábavné.
- Z filmů nové vlny návštěvnosti kolem dvou milionů diváků dosáhly pouze *Lásky jedné plavovlásky* a *Ostře sledované vlaky*, jinak se pohybovala v řádů statisíců, někdy i jen desetitisíců (*O slavnosti a hostech*: 86 124, počítáno do konce roku 1995).

Ocenění

- *Obchod na korze* (1965, Ján Kadár a Elmar Klos) získal Oscara za neanglicky mluvený film v roce 1966, *Ostře sledované vlaky* (1966, r. Jiří Menzel) v roce 1968 za předchozí rok. Do nominace za rok 1966 získaly *Lásky jedné plavovlásky* (1965, r. Miloš Forman), za rok 1968 film *Hoří, má panenko* (1967, r. Miloš Forman).
- Oceňování i ze strany režimu například tituly národních umělců (1963: Jiří Trnka a Jan Werich, 1965: Frič), zasloužilých umělců (1965: Kadár a Klos) či Státními cenami Klementa Gottwalda (1966: Kadár, Klos, Kachyňa, 1967: Forman, 1968: Vávra, Menzel, Vlášil),

Mocenské restriktce před r. 68

- Československá kultura šedesátých let, včetně kinematografie, se rozvíjela v permanentním pozičním boji s mocí, která se každý ústupek ve svůj neprospěch snažila vyvážit buď skrytou či otevřenou korupcí, anebo naopak pokrytecky kamuflovanou represí (roční průtahy s uvedením filmů *Každý den odvahu* a *O slavnosti a hostech* do distribuce, a to pro údajnou "bezvýchodnost a marnost," prvního a pro "pokus o zesměšnění socialistické společnosti"u druhého).
- **Protikladnost a nekoordinovanost akcí stranické a státní moci; v roce 1966 byl sice znovu do čela KSČ zvolen Antonín Novotný**, zároveň však už mimo stranu i v ní samotné sílila proti jeho konzervativní klice opozice
- Vědomými i spontánními nositeli opozice se staly publicistika, divadlo, literatura i film. V téže době v Moskvě dochází naopak od nástupu L. I. Brežněva do čela KSSS k restauraci stalinismu a v roce 1966 je vyhlášena doktrina "upevňování světové socialistické soustavy", směřující k co nejužšímu připoutání satelitních socialistických států k SSSR.
- Legendární vystoupení poslance Jaroslava Pružince 17. května 1967 v Národním shromáždění, v němž podobenství *O slavnosti a hostech* a *Sedmikrásky* (1966, r. Věra Chytilová) označil za "zmetky", které nemají se "socialismem a ideály komunismu nic společného" a jejich tvůrce rovnou za "vnitřní nepřátele".

Mocenské restriktce před r. 68

- **obsáhlá relace prvního tajemníka sovětského vyslanectví v Praze V. Žuravleva, kterou zaslal 25. března 1968 do Moskvy a která je věnována "současné situaci v československé kinematografii a otázkám sovětsko-československých vztahů v oblasti filmu".** Československá kinematografie a FITES jsou tu přímočaře označeny za "aktivní centrum opozičních protisocialistických nálad inteligence", nová vlna za jejich nejagilnější jádro.
- V jejích filmech, "které hovoří řečí filmové alegorie a náznaků, se zpravidla skrývá odsouzení socialistické společnosti a propagování existencialismu", FITES je jí plně ovládán.
- V detailně informovaném materiálu se kritizuje decentralizace kinematografie přenesením zodpovědnosti na tvůrčí skupiny, poukazuje se na ideodiverzní vliv úspěchů čs. filmů v zahraničí, příliš "citlivou diplomacii" stranických orgánů vůči filmařům a v "nové situaci" se navrhuje řada konkrétních opatření k "upevnění vztahů" se sovětskou stranou.

Politické souvislosti 2. pol. 60 let

- 5. ledna 1968 odstupuje Novotný po nátlaku reformistů z funkce prvního tajemníka ÚV KSČ a na jeho místo je zvolen Alexander Dubček, 22. března 1968 abdikuje Novotný i z funkce prezidenta republiky a 30. března je prezidentem zvolen Ludvík Svoboda.
- Cenzura fakticky padla a Ústřední publikační správa, která od ledna 1967 nahradila HSTD a po čtrnácti letech tak cenzuru alespoň zlegalizovala, se chystala na úplnou likvidaci.
- Filmaři využili IV. sjezdu Svazu československých spisovatelů (27. - 29. června 1967) a v otevřeném dopise tehdejšímu ministrovi kultury a informací Karlu Hoffmannovi, který ve svém projevu přečetl Václav Havel, se ostře proti skandalizaci svých kolegů ohradili proti únorovým zákazům realizace nových scénářů Evalda Schorma, Jaromila Jireše a Pavla Juráčka (šlo dále o filmy Antonína Mášy *Hotel pro cizince*, Jana Němce *Mučedníci lásky* a Juraje Herze *Znamení Raka*, všechny z roku 1966). "Proto kategoricky odmítáme projev poslance Pružince a upozorňujeme na nebezpečí ohrožení základních občanských svobod a práv, jejichž nedílnou součástí je možnost svobodného uměleckého projevu," končil text podepsaný Hynkem Bočanem, Milošem Formanem, Jurajem Herzem, Věrou Chytilovou, Jaromilem Jirešem, Pavlem Juráčkem, Antonínem Mášou, Jiřím Menzelem, Janem Němcem, Ivanem Passerem, Evaldem Schormem, Janem Schmidtem, Peterem Solanem, Štefanem Uherem.
- První a poslední takto proklamativní, ostré a politicky nekompromisní vystoupení jádra české nové vlny, k němuž se připojili i slovenští kolegové, mělo paradoxní pokračování: zatímco na spisovatele dopadla po sjezdu tvrdá odvěta, včetně odebrání svazového orgánu Literárních novin v září 1967, filmařům bylo naopak od července **1967 povoleno vydávání Filmových a televizních novin**, od počátku roku zadržované.
- Do čtrnáctideníku FITES se vzápětí uchýlili kritici a publicisté jako Antonín J. Liehm či Ludvík Vaculík a noviny se až do svého zrušení v září 1969 staly důležitou platformou kulturní opozice nejprve vůči Novotného režimu, později vůči nastupující normalizaci.

Ohlasy film. tvorby na politické dění

Nonfikční tvorba:

- **Jan Němec** vydal např. v Čs. filmovém týdeníku č. 10/1968 svědectví o tzv. strahovských událostech, při nichž policejní síly 31. října 1967 potlačily studentský protest proti podmínkám na vysokoškolských kolejích.
- **Karel Vachek** vytvořil metodou cinema direct v celovečerním dokumentu *Spříznění volbou* (1968) zákulisní "obraz čtrnácti dnů" kolem abdikace prezidenta a volby nového.
- V dlouhometrážních stříhových dokumentech *V srdci Evropy* (1968, r. Drahoslav Holub) a *Devět kapitol ze starého letopisu* (1969, uveden 1990, r. Pavel Háša) se filmaři pokusili neortodoxně nahlédnout dějiny a vznik republiky.

Fikční tvorba:

- Historická paralela politických procesů *Kladivo na čarodějnice* (1969, r. Otakar Vávra). Zpráva o státě, který se začal propadat do svých horších dějin v *Případu pro začínajícího kata* (1969, r. Pavel Juráček). Svědectví o stalinistických praktikách v *Skřiváncích na niti* (1969, r. Jiří Menzel) a *Smuteční slavnosti* (1969, r. Zdenek Sirový). Obraz životního zmaru v *Pastřáku* (1969, dokončen 1990, r. Hynek Bočan) a v debutech Drahomíry Vihanové *Zabitá neděle* (1969), Ivana Baladi *Archa bláznů* (1970, dokončen 1990) a Václava Matějky *Nahota* (1970, uveden 1990). Tragikomický vhled do vysokého stranického zákulisí v *Uchu* (1970, r. Karel Kachyňa).

Následky srpnové okupace

- Vpád okupačních vojsk do země znamenal konec "obrodného procesu". Protože však kromě prvních dnů neprobíhala demontáž výsledků předlednového a zejména polednového vývoje se zbraní v ruce, nýbrž skrytě, prostřednictvím československých orgánů a představitelů, zdálo se po několik dlouhých měsíců, že nic není ještě ztraceno.
- Důrazným apelem na solidaritu světové veřejnosti a zároveň skutečným obrazem událostí se staly záběry z okupace Prahy vysílané hned 22. srpna 1968 vídeňskou televizí, které natočil Jan Němec a později použil v dokumentárním filmu *Oratorium pro Prahu* (1968).
- Přes dva tisíce metrů dokumentárního materiálu ze srpnových dnů nasnímal kameraman Stanislav Milota s produkčním Jaromírem Kallistou a Evald Schorm z něho sestříhl středometrážní snímek *Zmatek* (1968-9, 1989, uveden 1990).
- Na Barrandově se ještě v září dokončoval Jirešův *Žert*, pak Herzův *Spalovač mrtvol*, Forman s Passerem se v Paříži rozhodovali, co dál, Menzel a Juráček využili své říjnové účasti v porotách festivalů v Locarnu a Mannheimu k vyjádření rozhodného odporu vůči okupaci.
- Milotův a Kallistův filmový esej *Jan 69* (1969, uveden 2003)

Kádrové změny

- 17. dubna 1969 **volba Gustáva Husáka** do funkce prvního tajemníka ÚV KSČ: tvrdá normalizace je odstartována. Pocity nejistoty, strachu a ztráty všech ještě nedávných perspektiv zaznamenává středometrážní anketní dokument *Zpráva o výzkumu veřejného mínění* (1969, uveden 1990, r. Rudolf Granec), natočený pouhých devět měsíců po srpnu 1968.
- **FITES** se odmítal "znormalizovat", tedy stát se vyloučením "pravičáků" ze svého středu poslušnou převodní pákou moci. FITES byl počátkem ledna 1970 vyloučen z Národní fronty, a tím zahájena jeho likvidace.
- V Čs. filmu zahájena rozsáhlá personální výměna: 23. září 1969 je **odvolán ústřední ředitel Alois Poledňák a na jeho místo dosazen Jiří Purš**
- **1. prosince nahrazuje ředitele FSB Vlastimila Harnacha Bohumil Steiner, kterého 1. ledna 1970 střídá Jaroslav Šťastný a jeho od 1. října až do roku 1977 Miloslav Fábera.**

Kádrové změny

- Ústředního dramaturga F. B. Kuncce nahrazuje ve funkci 1. prosince 1969 Ludvík Toman a právě tato postava se spolu s Puršem stává garantem normalizace ve FSB:
- 15. ledna 1970 jsou rozpuštěny umělecké rady tvůrčích skupin
- 1. března 1970 i samotné skupiny a ustaveny nové.
- Vyklízečí fáze končí 1971 v létě prověrkami režisérů, po nichž už se do FSB nevrátí režiséři Helge a Juráček, kameraman Milota, produkční Kallista a maskér Černý, režisér Máša je vytlačen do Filmového studia Gottwaldov, další tvůrci dostávají několikaletý tichý distanc (Menzel, Bočan, Jireš), jiní jsou už v emigraci (Forman, Passer, Jasný, Kadár) či do ní postupně odcházejí (Němec, Vachek).
- K 1. lednu 1970 je provedena reorganizace Krátkého filmu a do jeho čela postaven Kamil Pixa.

Filmová tvorba po r. 68

- ze dvou třetin roztočený povídkový film o politických vězních *Návštěvy* (r. Otakar Fuka, Vladimír Drha, Milan Jonáš) byl nesjpiš zničen, s *Horečkou*, kterou měl podle románu Karla Pecky ze stejného prostředí točit Ladislav Helge, se po odkladu z roku 1968 už ani nezačalo.
- **Stažením z distribuce** byla po etapách postižena řada filmů hraných i dokumentárních, domácích i zahraničních.
- **Zákazy** postihly např. krátké filmy Jana Švankmajera *Zahrada* (1968) a *Byt* (1968), Vachkův dokument *Spříznění volbou*, *Žert*, *Hvězdu zvanou Pelyněk* či satiru Jaroslava Macha *Přehlídce velím já* (1969).
- **Dokončeno**: filozoficko-feministického podobenství *Ovoce stromů rajských jíme* 1969, r. Věra Chytilová) a *Vražda ing. Čerta* (1970, r. Ester Krumbachová), modelové drama *Hlídač* (1970, r. Ivan Renč), politická detektivka *Flirt se slečnou Stříbrnou* (1969, r. Václav Gajer), existenciální drama *Adelheid* (1969, r. Fantišek Vlácil), komedie *Já, truchlivý bůh* (1969, r. Antonín Kachlík), *Ecce homo Homolka* (1969, r. Jaroslav Papoušek), *Světáci* (1969, r. Zdeněk Podskalský), *Utrpení mladého Boháčka* (1969, r. František Filip)